

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра податків та фіскальної політики

СМОЛЬНИЦЬКА Анна Василівна

**Трансформація податкової політики України в
умовах світової пандемії COVID-19 / The
transformation of the tax policy of Ukraine in the
global pandemic COVID -19**

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійна програма - Фіскальне адміністрування

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ФФАм-21
А. В. Смольницька

Науковий керівник:
к.е.н., доцент С. Д.
Герчаківський

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **А. І. Луцик**

ТЕРНОПІЛЬ - 2021

Зміст

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. КОНЦЕПЦІЙНИЙ НАРАТИВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	5
1.1. Податкова політики держави: теоретизація структурної побудови	5
1.2. Глобальна пандемія Ковід-19 та її вплив на фінансовий базис держав	12
Висновки до розділу 1	
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ПАНДЕМІЇ	22
2.1. Моніторинг податкової політики України в контексті поширення Ковід-19	22
2.2. Порівняльний аналіз діяльності фіскальних інституцій до і в час коронакризи	30
2.3. Прогнозування макроекономічних індикаторів та їх вплив на податкову політику держави	38
Висновки до розділу 2	
РОЗДІЛ III. ЗАРУБІЖНІ ОРЄНТИРИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПАРАДИГМІ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ПАНДЕМІЇ КОВІД-19	42
Висновки до розділу 3	
Висновки	48
Список використаних джерел	50
Додатки	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Негативні тенденції, викликані пандемією коронавірусу, торкнулися всіх сфер та рівнів економічної системи країни, зокрема: зниження ділової активності суб'єктів господарювання призвело до відповідного зниження оборотних коштів; зниження прибутковості підприємств призвело до зниження надходжень від оподаткування та інвестиційної діяльності; скорочення оподаткування призвело до збільшення національного дефіциту та перерозподілу видатків національного бюджету; зростання безробіття призвело до зростання виплат соціальної допомоги та зниження споживчого попиту; соціально-економічні умови населення привели до розширення бідних територій тощо.

Оскільки Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Світовий банк (СБ), Міжнародний валютний фонд та багато інших фінансово-економічних прогнозів показують, що вплив світової економічної кризи посилюється, проблема аналізу та прогнозування фіскальної політики України в умовах стали актуальніші, ніж раніше.

Слід також зазначити, що пандемія коронавірусу, яка зосереджена в Європі, спонукала всі країни вжити заходів для підтримки бізнесу, за рахунок всіх можливих заходів захистити бізнес від масштабних банкрутств. Щоб приборкати спалах коронавірусу та зменшити його негативний соціальний та економічний вплив, Європейський Союз виділив державам-членам 37 мільярдів євро відповідно до Інвестиційної ініціативи у відповідь на коронавірус. Проте, не чекаючи допомоги Брюсселя, деякі країни ЄС формулюють власний комплекс заходів для порятунку бізнесу [21, С. 285].

Значний вклад у розвиток теоретичних аспектів правового регулювання податкової системи України внесено працями Л. Демиденко, В. Нагребельного, Л. Воронової, Н. Хімичевої, А. Крисоватого, М. Кучерявенка, І. Луніної, О. Романенко й інших. Разом з тим аналізуючи наукові праці свідчить про те, що низка питань, пов'язаних з особливостями прогнозування податкових надходжень та особливостей розвитку податкової політики України під впливом

чинників невизначеності й непередбачуваності потребують подальших теоретико-практичних досліджень у цьому напрямку.

Це, своєю чергою, визначає обґрунтованість теми, зміст заявленої мети, відповідність поставленим завданням та структуру змісту випускної кваліфікаційної роботи.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних та прикладних аспектів формування, оцінки та прогнозування параметрів податкового потенціалу регіонів України.

Для досягнення мети дослідження було поставлено та вирішено наступні задачі теоретичного, методологічного та практичного характеру:

- охарактеризувати податкову політику держави в теоретичному контексті;
- розкрити виклики, ризики та наслідки глобальної пандемії Ковід-19;
- вивчити особливості реалізації податкової політики в Україні в час коронакризи;
- дослідити особливості діяльності фіскальних інституцій в сучасному періоді;
- здійснити дослідження прогнозування параметрів фінансової сфери, що впливають на реалізацію податкової політики;
- визначити проблемні аспекти на напрямки покращення податкової політики держави із врахуванням зарубіжних тенденцій протидії пандемії Ковід-19.

Об`єктом дослідження є концептуальні домінанти податкової політики держави.

Предметом дослідження є діяльність фіскальних інституцій України в час протидії Ковід-19.

Випускна кваліфікаційна робота виконана на 68 сторінках. Аналітична частина роботи представлена в 7 рисунках, 11 таблицях, 2 додатків. Список використаних джерел налічує 67 одиниць.

РОЗДІЛ I

КОНЦЕПЦІЙНИЙ НАРАТИВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1. Податкова політики держави: теоретизація структурної побудови

У системі економічних відносин особливу роль відіграє податкова політика держави. Важливим об'єктом дослідження є формування та реалізація податкової політики. Економічна та управлінська частини дослідження є особливо важливими, оскільки вони можуть поєднувати принципи побудови, впровадження та визначення пріоритетів механізмів удосконалення відповідно до цілей національного економічного розвитку та відповідної політичної підтримки.

Визначення змісту, функції та завдання механізму є необхідним полем дослідження для будь-якого об'єкта. Видова різноманітність механізму та різні методи розуміння його змісту відрізняють теми дослідження. У цьому випадку акцент зводиться до інституційного механізму, який розкриває мету, цілі, завдання, принципи та засоби податкової політики, спрямованої на досягнення конкретних результатів.

Проблематика реалізації податкової політики держави розглянута в працях вітчизняних науковців (Ю. Древаль [1], Г. Куспляк [3], Л. Приходченко [2; 3]), податкового механізму (О. Бойко [11], Н. Васильєва [10], Т. Волковець [7; 8], О. Дубовик [12], О. Сідорська [13], Т. Шуліченко [9]), теорії інституціоналізму (В. Єлагін [6], Н. Обушна [5]) та ін.

Слід зазначити, що цілі та зміст національної податкової політики можуть відрізнятися залежно від історичного періоду, етапу економічного циклу, національної політичної системи, панівної ідеології тощо.

Класичним джерелом національної податкової політики є воля суверенітету або звичаєве право. Однак у сучасному глобалізованому світі одним із основних джерел національної податкової політики, на нашу думку, є міжнародне податкове право та практика, з одного боку, та наука – з іншого.

Рис. 1.1. Механізм дії податкової політики держави [16]

Безперечно, поточна національна податкова політика формувалася під значним впливом міжнародної податкової конкуренції, необхідно забезпечити вихід вітчизняних підприємств на зовнішні ринки та приплив іноземного капіталу для прискорення економічного зростання. При цьому відправною точкою для встановлення міжнародно-правового статусу країни в контексті податкової співпраці має стати правильне розуміння потреб економіки країни та чітке розуміння необхідних кроків для досягнення сталих економічних цілей. розвивати.

Механізм за своїм змістом можна розглядати з точки зору діяльності, процесів, структур, системних методів. Метод діяльності може розглядати механізм відповідно до його впливу на вибрані об'єкти. Процесний підхід передбачає трактування механізму як процесу, що досягає цілей за допомогою дій (впливів). Структурний підхід зосереджується на складі механізму (структура політики наведена в додатку Б). Системний підхід досягає своїх переваг як системна, поєднуючи вищезазначені методи та орієнтуючись на досягнення конкретних цілей.

Системний підхід до розуміння механізму управління базується на діалектичній єдності контролю як складної системи, суворо розділити механізм і загальний контроль неможливо (оскільки останній є складовою так званої «діяльності» або функції, яка виділяється не статичними, а динамічними характеристиками) [1, с. 62].

Інший момент дискусії – видова різноманітність механізмів. У теорії державного управління, що стосується економічних дискусій, «механізмами» зазвичай вважаються такі типи та комбінації: політика, регулювання, економіка (бюджет, валюта, фінанси, оподаткування, інвестиції тощо), суспільство та інформація.

Єдиного визначення поняття «механізм» у вчених немає. «Організаційний», «інституційний» та «інституціональний» механізм часто використовуються в науковій літературі. А тому доречно буде вказати принципову відмінність між цими поняттями.

Організаційний механізм у теорії управління визначається функціональним взаємозв'язком, правами та обов'язками суб'єкта та об'єкта управління, відповідальністю за прийняття неправомірних рішень та їх компетенцією [2, с. 109]. По суті, організаційний механізм підкреслює взаємозв'язок і рівень методів, інструментів і важелів впливу для досягнення конкретних цілей і визначення відповідальності за результати.

Однак поняття інституту та інституційного механізму відрізняються за системним підходом.

Інституційний механізм у державному управлінні — це взаємодія низки формальних та неформальних інститутів для досягнення спільних стратегічних цілей [3, с. 10; 4, с. 72].

Дослідницький план інституціоналізму зараз виглядає як upstream (висхідний напрям) сучасної наукової думки і потребує адаптації до нових ціннісних і світоглядних аспектів наукового знання в системі державного управління [5, с. 272]. Теорія інституціоналізму говорить, що історичні обставини створюють соціально-економічне середовище та визначає поведінку економічних агентів, які взаємодіють та формують інститути [6, с. 99]. Це

твердження розкриває особливість відмінності інституціонального підходу від інституційного: середовищні рішення можуть бути явними і неявними, формальними і неформальними. Тому в інституціональному механізмі на діяльність системи впливають на різноманітні норми, правила, звичаї.

Аналізуючи різні методи, які використовуються українськими вченими для розуміння податкового механізму, можна сказати, що механізм оподаткування спочатку складається з важелів, інструментів і методів; податковий механізм використовується для коригування зв'язків, що виникають у процесі оподаткування, для узгодження інтересів суб'єктів; податковий механізм полягає у реалізації національної податкової політики та є засобом управління податковою системою [7, с. 329; 8, с. 194].

На думку Т. Шуліченко, податковий механізм являється більш широким поняттям ніж механізм оподаткування, оскільки завдяки йому державою, збираються податки для регулювання соціально-економічного процесу в суспільстві, механізм оподаткування є вужчим поняттям, пов'язаним із внутрішнім функціонуванням податкової системи. Тобто до основних елементів механізму оподаткування варто віднести елементи оподаткування (ставка податку, пільги, об'єкти, суб'єкти тощо) [9, с. 69].

Н. Васильєва запропонувала розглядати податковий механізм як сукупність взаємовідносин, що відображають взаємовигідну співпрацю територіальних громад, органів державної влади, місцевого самоврядування та корпоративних структур, які ухваленням спільних рішень, стимулюванням першочергових заходів, впливають на розвиток місцевих економік в окремих території [10, с. 76].

У вищевказаних визначеннях акцент зосереджується на базовому значенні податкового механізму: відносини, сукупність інструментів, як засобу нагляду чи реалізації податкової політики. У даному дослідженні податковий механізм розглядається за категоріями, що показує на набір регуляторних інструментів із використанням податків і зборів, а також є елементом механізму вищого рівня - бюджетного та фінансово-економічного.

Порівняння механізму податкової політики та податкового механізму

вказує на особливості цієї політики, де теоретичні аспекти та фактичні завдання реалізації поєднуються між собою з використанням податкових інструментів через діяльність інститутів-регуляторів та з урахуванням ринково-регулюючого середовища виникнення податкових відносин.

Також варто зазначити, що під інституціональним механізмом формування і реалізації податкової політики доречно розуміти систему інститутів-суб'єктів, де здійснюється безпосередній вплив на регулятори у сфері оподаткування та - режимом оподаткування як формальної інституції та податковою культурою, відповідальністю і довірою як неформальних інституцій.

Слід також зазначити, що під інституційним механізмом формування та реалізації податкової політики доречно розуміти інституційну систему, яка безпосередньо впливає на регуляторів у сфері оподаткування керується принципами організації ринково-регулюючого середовища - системою оподаткування як формальним інститутом і податкова культура, відповідальність і довіра як неформальні інститути.

У країнах із недостатньою правовою культурою адміністративні засоби особливо важливі під час формування інституційного середовища, в якому розвиток податкових відносин є ключовим завданням функціонування суміжних механізмів. Адміністрування в загальному розумінні - це управління, організація, виконання, нагляд і контроль через організаційну та розпорядчу діяльність органу управління (у формі наказів і розпоряджень) [11]. Контроль є однією з основних функцій оподаткування, що здійснюється через податковий механізм, саме через цю функцію нерозривні система збору та управління податками, податкова система та податкова політика, що визначається можливістю система збору та управління податками для регулювання господарського процесу [12, с. 72].

Основна частина державного сектору, якій надано фіскальні та регулюючі функції, є інституційним органом в інституційному механізмі формування та реалізації податкової політики (додаток А). Профільною структурою є податковий орган. Разом вони утворюють систему, до якої входять державні органи, які контролюють своєчасність, достовірність і повноту сплати податків і

зборів, а також погашення податкових зобов'язань чи податкових боргів у межах своєї компетенції, визначеної законом [13, с. 111].

Як правило, система податкових органів складається з національних податкових та митних органів. З огляду на призначення інституціонального механізму, ключовим завданням інституційного суб'єкта є підтримання прозорості податкового органу та формування морально-етичного іміджу національного податкового службовця, який повинен [13, с. 112]:

- не допускати нечесної, дискримінаційної поведінки, виконувати обов'язки особливо чесно, усвідомлювати, що державні службовці представляють інтереси всієї країни, а не інтереси окремої групи;

- розрізняти особисті справи та суспільні, а не використовувати службові повноваження у своїх цілях;

- належно виконувати обов'язки, щоб не викликати недовіру громадян;

- слугувати інтересам суспільства і докладати всіх зусиль для цього;

- пам'ятати, що його дії завжди впливатимуть на довіру населення до органів державної влади, навіть у неробочий час.

Забезпечуючи прозорість податкових органів та стабільність морального образу національних податківців, це закладе міцну основу для формування податкової впевненості, податкової культури та дисципліни, відповідальності у сфері податкових відносин.

Платник податків є інституційним наглядом в інституціональному механізмі формування та реалізації податкової політики. З поширенням принципів державного управління регуляторні органи часто стають основним органом податкової політики. Мається на увазі різні форми державно-приватного партнерства, громадські комітети різних рівнів влади та органів державної влади.

Перелік платників податків визначається національним законодавством. Як правило, це фізичні особи (резиденти та нерезиденти країни), юридичні особи (резиденти та нерезиденти країни) та їх самостійні філії, які володіють, отримують (передають) об'єкти оподаткування чи здійснюють діяльність (підприємницьку діяльність), що є об'єктом оподаткування, доповненим згідно

із законом, і має обов'язок сплачувати податки та збори відповідно до закону [14].

Реалізація цілей інституційного механізму формування та реалізації податкової політики залежить від діяльності суб'єкта системи і в той же час враховує реакцію суб'єкта системи на умови податкової системи. У практиці державного регулювання та контролю економіки існує багато показників (конкретні: податковий тягар, розмір і рівень оподаткування, соціально-економічний тиск, спричинений оподаткуванням, податкова децентралізація, податкова стабільність; специфічні: податкова дисципліна, податкова культура, податкова впевненість, податкові зобов'язання; фіскально-ефективні - сума податкових надходжень та бюджету, його співвідношення до ВВП, співвідношення планових і фактичних податкових надходжень, ефективна ставка податку з фізичних осіб тощо; макроекономічні: дефіцит бюджету, інноваційна бізнес діяльність, зовнішній борг; системі: частка тіньового сектору, міжнародна інвестиційна привабливість, міжнародна податкова конкуренція) можна використовувати для оцінки ефективності інституціональних механізмів формування та реалізації податкової політики [15].

Механізм формування та реалізації податкової політики має сприяти безперервному розвитку податкових відносин між підприємствами та населенням, а також між органами державної влади різних рівнів. Ефект цього механізму необхідно постійно коригувати, щоб враховувати реакцію контролюючих органів, а також нові виклики (глобалізація, прогрес, конкуренція, форс-мажорні обставини чи фактори Covid). Необхідно також враховувати національні стратегічні цілі економічного розвитку. Йдеться про необхідні трансформаційні зміни в економіці та її взаємозв'язку з податковою сферою.

1.2. Глобальна пандемія Ковід-19 та її вплив на фінансовий базис держав

Пандемія COVID-2019 почалася в Китаї в грудні 2019 року. 30 січня 2020 року ВООЗ визначила спалах нової хвороби як надзвичайну ситуацію міжнародного значення, а 11 березня підтвердила її як глобальну пандемію. Станом на 2 липня 2020 року в усьому світі було зареєстровано 10 458 422 випадки захворювань і 511 082 смертей. Смертність від загальної кількості підтверджених випадків становить 4,88%. В Україні станом на той самий день зафіксовано 45 887 лабораторно підтверджених випадків COVID-19, з них 1 185 померли та 20 053 пацієнтів одужали [17].

Особливості цієї епідемії ускладнюють боротьбу з нею, а саме:

- високий рівень смертності (в 10 разів вище, ніж рівень смертності від грипу H1N1);
- велика кількість безсимптомних вірусоносіїв;
- відсутність клінічно перевірених препаратів;
- тривалий інкубаційний період;
- висока поширеність;
- можливість повторного зараження після одужання.

Ці особливості викликають необхідність вжиття карантинних заходів у всьому світі, які мають різний ступінь тяжкості та призначені для стримування та розтягування часу захворювання.

Основні негативні наслідки пандемії COVID-2019 на світову економіку полягають у наступному.

Зниження економічної активності. За прогнозом Міжнародного валютного фонду (квітень 2020 року), світова економіка в цілому впаде на 3% у 2020 році, а світова торгівля (товарами та послугами) скоротиться на 11%. При цьому ціни на нафту впадуть аж на 42%. У 2020 році реальний дохід на душу населення знизиться у понад 170 країнах [17]. Світовий банк також зробив подібні прогнози щодо негативного впливу епідемії на світову економіку: за базовим сценарієм ВВП країн, що розвиваються, скоротиться на 2,8% у 2020 році, а за

песимістичним сценарієм більш серйозної рецесії — скоротитися на 4,4%.

Чинники, що впливають на розвиток світової економіки у 2020 році, Міжнародний валютний фонд визначає так:

- подальший розвиток епідемії;
- досягнення прогресу в пошуках вакцин і методів лікування;
- стан світового фінансового ринку;
- поведінка покупця;
- ціна нестабільна;
- знизилася продуктивність праці та змінилася структура витрат.

Зріс рівень безробіття. За даними Міжнародної організації праці (МОП) (квітень 2020 року), у другому кварталі 2020 року глобальний робочий час буде скорочено на 6,7%, що еквівалентно зайнятості 195 мільйонів працівників. Зараз 3,3 мільярда людей, або 81% світової робочої сили, стикаються з необхідністю повністю або частково припинити роботу. 2 мільярди людей, зайнятих у неформальній економіці, знаходяться в особливому ризику, що значно перевищує вплив фінансової кризи 2008-2009 років. [17]

Звуження ринків товарів і послуг. За оцінками МВФ, у 2020 р. падіння експорту у розвинених економіках становитиме 12,8% (9,6% - у економіках країн, що розвиваються), а падіння імпорту -11,5% та 8,2% відповідно [17].

Міжнародна організація праці визначила фактори, що впливають на світовий ринок праці та рівень безробіття в 2020 році:

- бідність і нерівність значно збільшують можливість зараження;
- неналежні неформальні трудові відносини та охорона праці;
- неможливість отримати якісні медичні послуги;
- відсутність прав на допомогу по безробіттю або на підтримку доходу;
- ситуація з пандемією та політичні заходи.

Найбільший негативний вплив пандемії має на такі сектори економіки, як туризм і гостинність, заклади харчування, виробництво, роздрібна торгівля, комерційна та адміністративна діяльність. Факторами, що впливають на розвиток ринку товарів і послуг у 2020 році, є:

- розвиток епідемії та ефективність заходів реагування;

- зниження рівня доходів населення;
- порушення глобального ланцюга поставок і виробничого ланцюга;
- песимістичні очікування громадськості;
- потрібна розробка нового способу спілкування зі споживачами.

Країни світу використовують дві стратегії для боротьби з поширенням вірусу COVID-2019:

1. Жорстка стратегія обмежень (більшість країн світу) передбачає, що всі підприємства, які не мають значення для існування, самоізоляції та обмеження переміщення населення, закриваються або переходять на віддалену роботу. Сьогодні ця стратегія вважається більш ефективною.

2. Стратегія м'якого обмеження (Нідерланди, Швеція, Південна Корея, Білорусь та ін.) передбачає соціальне дистанціювання, заборону масової діяльності та протиепідемічні заходи в робочих компаніях.

Міжнародні організації зробили рекомендації щодо подолання цих негативних наслідків та поступового відновлення світової економіки після завершення пандемії. Основними заходами економічної підтримки Міжнародного валютного фонду в постпандемічний період є надання адресної фінансової підтримки сім'ям та підприємствам, які постраждали від пандемії.

Світовий банк створив фонд швидкого фінансування протидії коронавірусу, який використовуватиметься для підтримки бізнесу в найбільш постраждалих секторах економіки та зміцнення національної системи охорони здоров'я. Наразі розмір фонду становить 14 мільярдів доларів США.

Організація Об'єднаних Націй і ЮНКТАД планують використовувати пільгові позики та гранти для фінансування системи охорони здоров'я для відновлення економіки. Ці види допомоги будуть реалізовуватися переважно в країнах, що розвиваються.

Наразі країни ЄС запропонували такі інструменти для захисту економіки від негативних наслідків пандемії (табл. 1.1).

Інструменти захисту економіки від впливу пандемії [17]

Інструмент	Сутність	Країни
Податкові та соціальні внески відкладаються або зменшуються.	Більшість країн-членів надають відстрочення податків для всіх компаній, хоча деякі програми спеціально спрямовані на малі та середні підприємства (МСП), <u>самозайняті</u> особи або компанії, які підтримують усіх працівників. При цьому одні плани спрямовані на затримку сплати податку компанією, інші плани – дозволяють дострокове відшкодування податку	Австрія, Бельгія, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Іспанія, Швеція, Словенія, Словаччина
Фінансові гарантії	Станом на 26 березня щонайменше 24 країни-члени ЄС розпочали або оголосили про нові схеми гарантій, щоб дозволити компаніям, які опинилися у фінансовому скрутці, продовжувати отримувати фінансові ресурси. Деякі з цих заходів безпосередньо націлені на МСП (наприклад, Данія, Австрія), а інші будь-яка компанія, яка постраждала від кризи, може скористатися ним. У деяких країнах держава гарантує лише певний відсоток кредитів, а асоціації дрібних фермерів середні компанії стурбовані тим, що, незважаючи на державні гарантії, банки, схильні до ризику, не нададуть кредити МСП	Німеччина, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Мальта, Польща, Португалія, Румунія, Іспанія, Словенія, Швеція.
Субсидії на заробітну плату	По-перше, надаються субсидії на заробітну плату працівникам, які скорочують робочий час. Поки що вони використовувалися як принаймні в 21 країні це один з найпопулярніших видів діяльності серед МСП. У більшості можливих країн компанія використовувала його	Австрія, Болгарія, Бельгія, Кіпр, Чехія, Данія, Естонія, Франція, Німеччина, Ірландія, Люксембург, Латвія, Литва, Італія, Мальта, Нідерланди, Польща, Румунія, Словенія, Словаччина, Швеція
Прямі кредити	Створюються нові кредитні плани або ведуться переговори з банками для просування нових позик, більшість з яких спрямовані на забезпечення грошового потоку для МСП. Однак реакція МСП показала, що надання кредитів на погашення може бути важким вибором, особливо для найменших компаній. Наразі вони не можуть спрогнозувати доходи	Хорватія, Чехія, Естонія, Франція, Німеччина, Греція, Ірландія, Італія, Латвія, Люксембург, Португалія, Іспанія, Швеція, Словенія
Відстрочка кредитування	Корисним додатковим заходом є продовження щонайменше 15 країн оголосили про погашення позик, деякі з них зосередяться на відстроченні погашення наявних позик, тоді як інші видають нові позики з м'якими умовами погашення.	Бельгія, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Данія, Франція (перегляд), Німеччина (перегляд), Греція, Італія, Ірландія, Латвія, Мальта, Румунія, Словенія
Прямі гранти/ надання грошових коштів для мікропідприємств та само зайнятих	Прямий грант/грант щонайменше 13 країн-членів ЄС надають фінансування мікропідприємствам та <u>самозайнятим</u> особам. Сума зазвичай пов'язана з розміром компанії (кількістю працівників). Зазвичай вони охоплюють наступні 1-3 місяці	Австрія, Бельгія, Чехія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Люксембург, Ірландія, Італія, Мальта, Словенія, Іспанія

З точки зору малого та середнього бізнесу всі ці заходи вітаються, але важливо, що їх можна отримати за допомогою простих адміністративних процедур. Якщо для позик, грантів та гарантій потрібні детальні заяви, це може особливо відлякувати найменші компанії, які постраждали найбільше. Наразі деякі країни скористалися методом, який підтримує Асоціація малих і середніх підприємств, для надання негайної та небюрократичної допомоги найменшим

підприємствам. Грошові вклади самозайнятим особам та мікропідприємствам лише з кількома працівниками, як правило, здійснюється негайно, до проведення перевірки прав.

Валютні заходи та валютні інструменти. Основні центральні банки максимально використовують монетарні інструменти для стимулювання економіки та зниження облікової ставки до нуля (Європейський центральний банк, Федеральний резервний банк США, Банк Англії). Центральні банки таких країн, як Австралія, Туреччина, Норвегія, Нова Зеландія, Чехія та Росія, пом'якшили свою політику процентних ставок. Для подолання кризи Європейський центральний банк, Федеральна резервна система США, центральні банки Канади, Великобританії, Японії, Австралії, Індонезії, Ізраїлю та Швеції розпочали плани купівлі державних і корпоративних облігацій. Європейський центральний банк, Федеральний резерв, Банк Англії, Центральний банк Об'єднаних Арабських Еміратів, Центральний банк Оману, Центральний банк Росії та Банк Австралії запустили плани фінансування для банків, які займаються підтримкою бізнесу, а центральні банки Китаю, ОАЕ, Росії, Малайзії, Індонезії, Ісландії знизили резервні вимоги до банків. Центральні банки Індії, Індонезії, Норвегії, Росії та інших країн проникли на валютний ринок, щоб підтримати свої валюти та забезпечити достатню валютну ліквідність, готовність проводити валютні інтервенції виказали Центральний банк Чеської Республіки, Центральний банк Мексики, Центральний банк Чилі, Центральний банк Домініканської Республіки та ін.

Під час пандемії та поступового відновлення економіки законопроект України про зміни до держбюджету у 2020 році передбачає зниження ВВП на 3,9%, рівень безробіття зросте до 9,4% (очікується повернення частини трудових іммігрантів в Україну), реальна заробітна плата впаде на 0,3%, а швидкість інфляції до 8,7%. Прогноз курсу на цей рік – 29,5 грн/дол. [17].

Згідно з консенсус-прогнозом Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України, через зростання бюджетної підтримки у 2020 році дефіцит бюджету зросте до 5,6% ВВП. Найбільш сильно

постраждалими від пандемії будуть роздрібна та оптова торгівля, транспорт, металургія та машинобудування [17].

За прогнозами, українське сільськогосподарське виробництво впало в середньому на -1,1%. Однак максимальне зниження за песимістичним сценарієм може досягти -8,0%.

За даними КМУ, фактори, які допоможуть економіці відновити зростання у другій половині 2020 року:

- високий у світі попит на вітчизняну сільськогосподарську продукцію;
- знизити ціни на імпортні енергоносії;
- порівняно з попередніми кризами, банківська система більш стабільна.

У відповідь на негативний вплив епідемії на українську економіку експерти Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства запропонували такі заходи для підтримки підприємств та населення (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Заходи для підтримки економічного розвитку України в умовах пандемії [17]

Сфера	Напрями та заходи підтримки
Економічна політика для підтримки бізнесу	<ul style="list-style-type: none"> - збільшити дефіцит бюджету щонайменше до 6 % для формування достатніх фіскальних стимулів; - звільнити від сплати або надати відстрочку сплати податків на період карантину суб'єктам господарювання, діяльність яких заборонена постановою КМУ від 11.03.2020 № 211, це суб'єкти господарювання, діяльність яких передбачає приймання відвідувачів, зокрема, заклади громадського харчування, торговельно-розважальні центри, інші розважальні заклади, фітнес-центри, заклади культури, торговельного і побутового обслуговування населення. До цього переліку можна включити також суб'єктів господарювання, що займаються туристичним бізнесом, пасажирських автоперевізників; - надати цільову фінансову допомогу найманим працівникам, які вимушені піти у відпустку за власний рахунок або по догляду за дитиною на час карантину, за рахунок коштів стабілізаційного фонду; - запровадити комплекс заходів фінансового характеру з підтримки малого бізнесу та ФОПів
Економічна політика для підтримки населення	<ul style="list-style-type: none"> - надавати державну фінансову допомогу найбільш вразливим верствам населення для зниження соціальної напруги та стимулювання попиту; - обмежити експорт соціально важливих товарів; - ввести тимчасове державне регулювання цін на соціально важливі товари; - звільнити населення, яке втратило роботу, тимчасово на строк до кінця року від сплати по іпотечних кредитах без нарахування пені та відсотків; - розширити перелік ліків у програмі «Доступні ліки» для населення
Охорони здоров'я населення	<ul style="list-style-type: none"> - вибудувати протоколи дій на випадок пандемії (у сфері ОЗ, транспорту, освіти, органів державної та місцевої влади, організацій проведення засідань ВРУ); - мати протоколи поведінки із громадянами, які повертаються із території з підвищеним рівнем загрози пандемії; - збільшити фінансування охорони здоров'я, у тому числі для відновлення санітарно-епідеміологічної служби, зокрема, шляхом реалізації загальнодержавної програми з облаштування (будівництва) інфекційних відділень по всій території країни (на кількість ліжок-місць у % від населення міста чи села) з повним обсягом сучасного обладнання та необхідних матеріалів) тощо; - створити (підтримка) замкнуті цикли вітчизняного виробництва товарів, фармацевтичних препаратів, обладнання, а також сировини необхідної для ефективної протидії викликам і загрозам пандемій та ін. тяжким захворюванням (рак, ВІЛ, туберкульоз та ін.)
Соціально-економічна сфера	<ul style="list-style-type: none"> - мати антикризовий перелік заходів, що запроваджуються з метою соціальної підтримки населення; - мати антикризовий перелік заходів, що запроваджуються з метою підтримки бізнесу; - мати антикризовий перелік заходів, що запроваджуються з метою соціальної підтримки найбільш вразливих груп населення.

В Україні за підсумками березня 2020 року рівень інфляції залишається дуже низьким – 2,3%. Станом на 1 квітня 2020 року міжнародні резерви України становили 24,9 млрд. доларів США. Щоб пом'якшити надмірні коливання обмінного курсу та запобігти погіршенню очікувань знецінення та інфляції, Нацбанк у березні 2020 року провів валютну інтервенцію на суму 2,1896 мільярда доларів США. Очікується, що НБУ досягне нового плану з Міжнародним валютним фондом, який усуне інші офіційні фінансові бар'єри – з боку Європейського Союзу та Світового банку.

З березня по квітень 2020 року НБУ запровадив систему антикризових заходів у період ізоляції країни:

- З 13 березня 2020 року облікова ставка буде знижена до 10% річних;
- запроваджено стандарт стимулюючих резервів та механізм довгострокового рефінансування банків на термін до 5 років;
- рекомендується в період самоізоляції максимально перейти на безготівковий розрахунок;
- з метою зниження ризику поширення коронавірусу продезінфіковано готівку, отриману НБУ від банку;
- встановити чіткий графік роботи відділень банку відповідно до рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я та Міністерства охорони здоров'я;
- встановлено умову «кредитні канікули» та заборонено брати на себе будь-яку відповідальність (штрафи, пені тощо) у зв'язку з простроченням виконання зобов'язань у період з 1 березня 2020 року по 30 квітня 2020 року;
- банкам рекомендується не знижувати кредитний ліміт кредитних карток та овердрафтів.

За словами експертів, карантин в Україні поки не сильно вплинув на весняно-польові роботи. Темпи посівних робіт були приблизно такими ж, як і минулого року, але дещо випередили через ранню весну.

Узагальнення припущень щодо розвитку ситуації в світі та Україні дозволяє визначити такі фактори, які впливають (ризикують) на перебіг економічної кризи, спричиненої (посиленою) пандемією (рис. 1.2):

зовнішні чинники:

- хвороба продовжує поширюватися по всьому світу;
- тривалість профілактичних (карантинних) заходів у країнах світу;
- швидкість «розкриття» світової економіки, особливо основних торговельних партнерів України;
- зовнішнє фінансування та доступ до міжнародних ринків капіталу;
- через скорочення глобальної ділової активності зовнішній ринок звужується;
- друга хвиля пандемії;
- нова світова фінансова (економічна) криза;

- ціни на світовому ринку, на які припадає більшість українського експорту, різко впали;
 - поширення «торгівельної» війни та введення нових торгових бар'єрів для внутрішнього експорту;
- внутрішні чинники:
- тривалість ізоляції в країні;

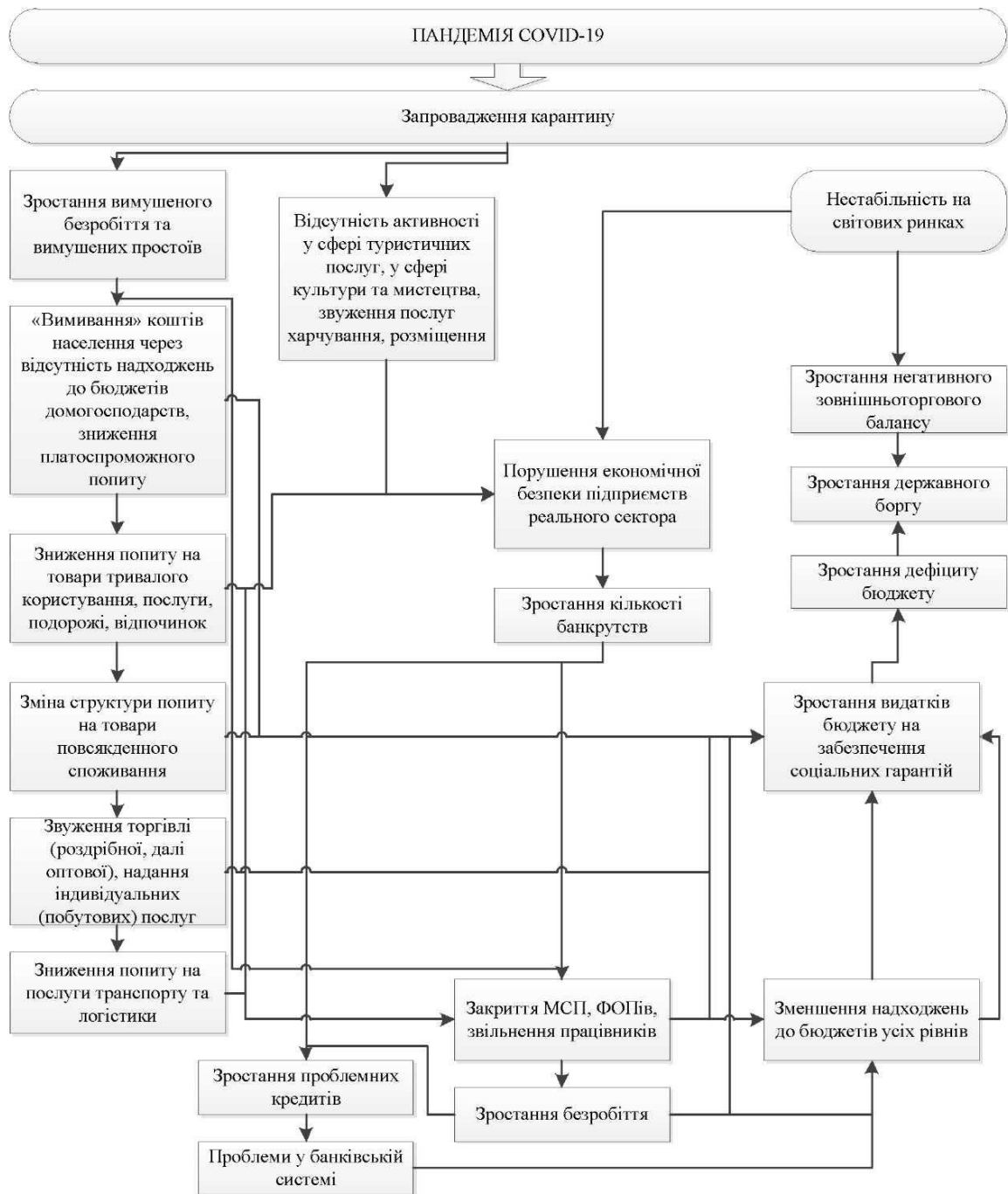

Рис. 1.2. Схемограма наслідків пандемії в економіці України [17]

- суворі карантинні заходи;

- поширення захворювання в розрізі географії, часу та населення;
- обізнаність громадян щодо дотримання системи карантину;
- зростання дефіциту бюджету, пенсійних фондів, фондів соціального страхування;
- знижується платоспроможний попит населення;
- зростання рівня безробіття;
- система охорони здоров'я не може зупинити епідемії;
- зниження якості життя населення;
- все більша соціальна напруга в суспільстві;
- масштабне банкрутство/закриття малого та середнього бізнесу;
- криза дефолту, збільшення проблемних кредитів, низька кредитна активність банків, криза банків;
- підвищення інфляції та девальвації; політичні фактори-рішення:
- запровадити загальнодержавні (регіональні) плани підтримки малого та середнього підприємництва та зайнятості;
- послаблення монетарної та фіскальної політики (може бути тимчасовим);
- одержати кошти від Міжнародного валютного фонду та інших міжнародних організацій;
- налагодити державно-приватне партнерство для подолання епідемії та збереження робочих місць;
- запровадження програм соціальної підтримки малозабезпечених верств населення та осіб, які перебувають у зоні ризику безробіття;
- розробити бізнес та стратегічні плани дій щодо подолання кризи та подальшого розвитку.

РОЗДІЛ II

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ПАНДЕМІЇ

2.1. Моніторинг податкової політики України в контексті поширення Ковід-19

Основним недоліком чинної податкової політики є те, що вона спрямована на подолання бюджетного дефіциту шляхом вилучення доходів із суб'єктів господарювання. В Україні відсутній зв'язок між податковою політикою та економічним розвитком та платниками податків. Компанії зацікавлені в отриманні мінімального прибутку, щоб уникнути надмірного оподаткування [22, с. 307]. Проте слід зазначити, що сучасні реалії податкової системи мають також враховувати зростання бюджетного дефіциту, пов'язаного зі зниженням рівня доходів суб'єктів господарювання та їх підприємницької діяльності.

Також слід зазначити, що часткове сповільнення економіки в період карантину та законодавчі зміни, пов'язані з пандемією, негативно вплинули на наповнення місцевих бюджетів. Більшість коштів недоодержано від податку на доходи фізичних осіб та плати за землю. У громадах, де місцева влада приймає рішення про зниження ставки єдиного податку для платників єдиного податку I та II групи, спостерігається зменшення надходжень єдиного податку. Також слід звернути увагу на зменшення надходжень від податків на споживання, туристичних зборів, штрафів та інших санкцій. При цьому повністю профінансовано офіційний переказ з державного бюджету до місцевого. Зменшення доходів місцевого бюджету призведе до необхідності модифікації видатків [23, с. 92].

В Україні податкова політика регулюється податковим законодавством, але в умовах пандемії коронавірусу з метою зменшення податкового навантаження на вітчизняні підприємства, підтримки нормального функціонування податкової системи України та забезпечення виконання держбюджету у 2020 було призначено такі законопроекти за умови відповідних коригувань:

- Закон України від 17.03.2020 р. № 533-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)». Зокрема, за порушення податкового законодавства, які мали місце в період з 1 березня 2020 року по 31 травня 2020 року, штрафні санкції не застосовуються, за винятком санкцій: порушення договорів довгострокового страхування життя або договорів страхування в рамках законодавства про недержавне пенсійне забезпечення; особливо додаткове пенсійне страхування; передача майна під податковою заставою без згоди контролюючого органу; порушення правил обліку, виробництва та обігу палива або спирту на акцизному складі; порушення обліку, декларування та сплати податку на додану вартість, акцизного податку та рентної плати. З 1 березня по 31 травня 2020 року штрафи з платників податків не стягуються, а накопичені штрафи, які не були сплачені за цей період, списуються. Крім того, вимоги щодо подання заявки на РРО переносяться на 1 січня 2021 року та 1 квітня 2021 року, за винятком окремих категорій фізичних осіб-підприємців.

- Закон України від 2 квітня 2020 року № 540-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткового соціально-економічного захисту від поширення коронавірусної хвороби (COVID-2019)», метою якого є внесення змін до 9 кодексів України та України. З понад 30 законів;

-Закон України від 13 квітня 2020 р. № 553-IX «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік». Ці зміни передбачають значне збільшення дефіциту – з 2,1% ВВП до 7,5%. Такі зміни в основному пов'язані з переглядом макроекономічних прогнозів та необхідністю вжити заходів для боротьби з поширенням коронавірусу COVID-19, підтримки підприємництва та вразливих верств населення. План бюджетного дефіциту фінансується за рахунок боргових джерел, з яких ключову роль відіграватимуть запозичення МВФ та інше офіційне фінансування [25];

- 14 вересня 2020 року Кабінет Міністрів України затвердив зміни до

податкового законодавства України та деяких інших законів України для забезпечення збалансованості доходів бюджету. Реалізація законопроекту збільшить податкові надходження до державного бюджету на 2,7 млрд гривень;

- Закон України від 17.09.2020 р. № 905-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення окремих умов надання пільг із сплати туристичного збору та податку на нерухоме майно». Закон передбачає, що внутрішнє переміщення особи мають право не сплачувати туристичний збір за тимчасове проживання в місці, зазначеному у свідоцтві про реєстрацію внутрішньо переміщених осіб. Крім того, згідно з документом, при розрахунку бази оподаткування фізичними особами на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, тимчасово зайнята площа нерухомого майна не враховується, а податок на даний момент не стягується [27]. Порівняльний аналіз доходів держбюджету України на 2019-2020 роки свідчить, що ухвалення та реалізація вищезазначеного законопроекту сприяли значному зниженню податкового навантаження на підприємства та забезпеченню виконання держбюджету на 2020 рік, але необхідні відповідні коригування:

Таблиця 2.1

**Доходи державного бюджету України за статтями доходів
у 2019-2020 рр., млн грн. [18]**

За статтями доходів	2019 р.	Станом на 01.09.2020 р.
Усього	998278,9	688695,0
Податкові надходження	799776,0	509263,4
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	217040,4	146264,2
Податок на доходи фізичних осіб	109954,0	73160,2
Податок на прибуток підприємств	107086,3	73104,0
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	46746,9	19954,3
Внутрішні податки на товари та послуги	502048,1	322660,3
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	69897,1	50131,2
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	53460,8	34781,5
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів (з	88929,8	73871,0

урахованням бюджетного відшкодування)		
Податок на додану вартість з імпортних товарів	289760,4	163876,5
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	30086,0	18187,8
Ввізне мито	29855,4	18078,5
Вивізне мито	230,6	109,4
Збори на паливно-енергетичні ресурси	-0,3	0,5
Інші податки та збори	3855,0	2196,4

- у структурі держбюджету на 2019 рік 80,12%;
- у структурі держбюджету на 2020 рік станом на 1 вересня 2020 року надходження від оподаткування дорівнювали 73,95%;
- було сплановано у 2019 році 1026131,8 млн. грн. доходів державного бюджету, рівень виконання 97,3%;
- було сплановано у 2020 році 1095580,4 млн. грн. доходів держбюджету, при цьому станом на 01.09.2020 року виконано на 62,9%.

Дані про доходи державного бюджету України за 2019 рік та станом на 1 вересня 2020 року свідчать про значне зниження податкових надходжень, що впливає на всі макроекономічні показники економічного та соціального розвитку країни.

Таким чином, реальний ВВП впав у першому кварталі 2020 року (-1,3% р/р), другий квартал 2020 року продовжив зниження порівняно з першим кварталом 2020 року (-9,9%), з другим кварталом 2019 року (на -11,4% р/р).

Найсерйозніша економічна рецесія сталася у другому кварталі, з послабленням карантинних заходів економічна активність почала відновлюватися. Крім того, падіння ВВП України у другому кварталі 2020 року є досить великим, але порівняним з аналогічними показниками економічної активності в інших країнах[28].

З січня по липень 2020 року імпорт сировини скоротився на 17,4% у річному обчисленні через зниження на 35,9% у річному обчисленні імпорту мінеральної сировини, на 9% у річному обчисленні хімічної продукції та на 13,6% у річному обчисленні машин, обладнання, транспортних засобів та приладдя. [28].

З січня по липень 2020 року експорт товарів скоротився на 7,5% у річному обчисленні і дорівнює 24,5 млрд. долрів, в основному через зниження на 19,8%

експорту чорних і кольорових металів та продукції з них (експортна частка 21%), продукції машинобудування збільшилася на 2,9% у річному обчисленні, мінеральна продукція зросла на 3,2% у річному обчисленні, харчові продукти – на 1,4% у річному обчисленні.

З січня по липень 2020 року імпорт сировини скоротився на 17,4% у річному обчисленні через зниження на 35,9% у річному обчисленні імпорту мінеральної сировини, на 9% у річному обчисленні хімічної продукції та на 13,6% у річному обчисленні машин, обладнання, транспортних засобів та приладдя. [28].

Аналізуючи прогноз основних макроекономічних показників економічного та соціального розвитку України на 2021 рік, слід відзначити істотні відмінності в їх розрахунках, зокрема (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Основні макроекономічні показники економічного і соціального розвитку України в 2019-2023 рр.[18]

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
	факт	прогноз			
Валовий внутрішній продукт:					
номінальний, млрд. гривень	3974,6	3985,5	4505,9	5089,4	5689,7
відсотків до попереднього року	103,2	95,2	104,6	104,3	104,7
Прибуток прибуткових підприємств, млрд. гривень	937,1	862,8	911	1034,6	1171,9
Середньомісячна заробітна плата працівників, бруто:					
номінальна, гривень	10497	11254	13632	15414	17169
Експорт товарів і послуг:					
млн доларів США	63453	58468	60175	64018	69284
відсотків до попереднього року	107,2	62,1	102,9	106,4	108,2
Імпорт товарів і послуг:					
млн доларів США	76009	63843	70591	77661	86280
відсотків до попереднього року	107,7	84,0	110,6	110	111,1

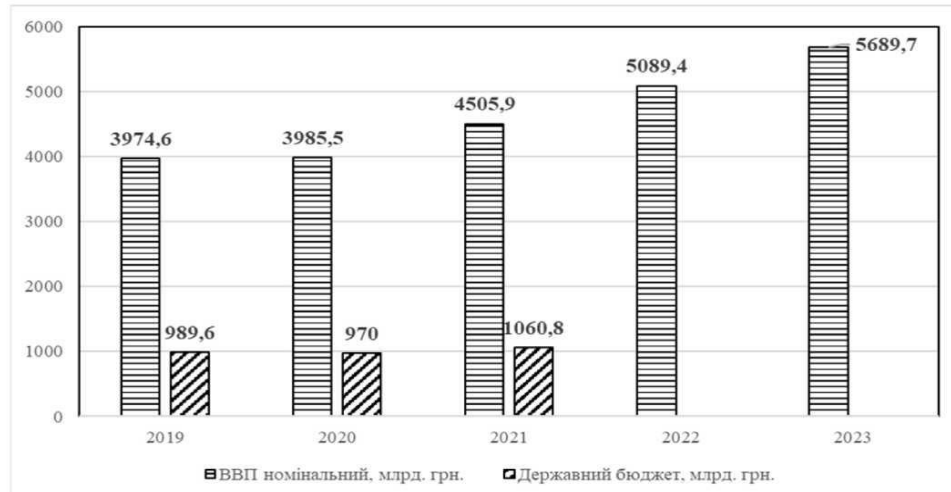

Рис. 2.1. Прогнозування динаміки ВВП та дохідної частини державного бюджету протягом 2019-2023 рр. [18]

- ВВП (рис. 2.1): прогнозування КМУ - росту на рівні 4,6%; прогноз Світового банку - зростання на рівні 1,5%; прогноз ЄБРР та МВФ - зростання на рівні 3%;

- індекс споживчих цін (з грудня по грудень попереднього року) очікується на рівні 107,3%;

- фактична середньомісячна заробітна плата працівників – 12,1%;

- рівень безробіття - 9,2%;

- експорт товарів і послуг збільшився на 2,9% [28].

Слід зазначити, що різниця в прогнозі зростання ВВП на 2021 рік від 1,5% до 4,6% може свідчити про значну негативну тенденцію, пов'язану зі зниженням споживчого попиту, який становить найбільшу частку у ВВП. Варто зазначити, що діапазон прогнозу ВВП на 2021 рік коливатиметься від 1,5% до 4,6%, що реально відобразиться на індексі споживчих цін, середньомісячній заробітній платі та рівня безробіття.

При цьому фактично незмінними з 2019 по 2020 роки та відповідно до прогнозу на 2021 рік залишаються такі ставки податку, зокрема:

- ставка податку на доходи фізичних осіб-18%;

- військові витрати-1,5%;

- податок на прибуток підприємств (базова ставка податку) -18%.

Курс гривні до долара США на кінець 2019 року досить оптимістичний –

23,7, прогноз на 2020-28,3 і 2021-28,8, це пов'язано з збалансованістю та послідовною монетарною політикою НБУ.

Взагалі, показники доходів державного бюджету у 2021 році сформульовані з урахуванням певних характеристик, таких як [30; 31]:

- продовжити військову службу;
- компанії з річним доходом понад 40 мільйонів грн. розраховують і сплачують податок на прибуток щоквартально;
- підтримувати поточну ренту за природний газ, нафту та природний газовий конденсат;
- 95% рентної плати за користування надрами для видобутку важливих загальнодержавних корисних копалин (природного газу, нафти та природного газового конденсату) зарахувати до державного бюджету, 5% – до місцевого бюджету видобутку;
- у 2021 році 100% податку на споживання палива та транспортних засобів, податку на імпорт нафтопродуктів і транспортних засобів буде закладено до державного бюджету на розвиток дорожнього господарства;
- урахування обсягу коштів, утворених за рахунок індексації процентних ставок, визначених в абсолютних значеннях.

Прогноз ВВП на 2020 рік знижено – приблизно на 6%, а за прогнозом Кабміну, в найближчі роки економіка відновить зростання на 4%, за прогнозом Світового банку - зростання на рівні 1,5%, за прогнозом ЄБРР та МВФ - збільшення на 3%. Пік внутрішньої та світової економічної кризи, викликаної карантинними обмеженнями та придушенням попиту, припав на другий квартал цього року (ВВП скоротився приблизно на 11% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року). Зі зняттям основних обмежувальних заходів у третьому кварталі на тлі послабленої фіскальної та монетарної політики економіка почала поступово відновлюватися. Проте важливі економічні прогнози свідчать про те, що занепад національної та світової економіки матиме тенденцію до загострення світової економічної кризи.

Таким чином, можна зробити висновок, що у зв'язку з необхідністю захисту бізнесу під час пандемії COVID-19 зміни в податковому законодавстві

України є ефективними, але необхідно продовжувати реалізовувати збалансовану податкову політику. Тому за результатами дослідження рекомендується визначити такі ключові аспекти ефективного функціонування податкової системи України:

1. Податкова політика має бути гнучкою, адаптивною та відповідальною для підтримки вітчизняних підприємств та забезпечення сталості ключових макроекономічних показників економічного та соціального розвитку України.

2. Потреба додержання умов нового плану співпраці в режимі stand-by з Міжнародним валютним фондом, особливо в частині послідовної фіскальної та монетарної політики, сприятиме стабільній роботі вітчизняної податкової системи.

3. Формування та реалізація заходів щодо стимулювання внутрішнього попиту та зростання реального ВВП сприятиме активізації комерційної діяльності в країні. Через його найбільшу частку у ВВП особливий акцент робиться на зростанні споживчого попиту домогосподарств.

4. Стимулювати інвестиційну діяльність для підвищення інвестиційної привабливості країни та діяльність потенційних інвесторів для створення конкурентоспроможної економіки, особливо шляхом запровадження передачі земель сільськогосподарського призначення, ефективного та прозорого процесу приватизації, створення ефективного ринку та посилення правила закон.

5. Розробити ефективну політику зменшення безробіття не лише через слабку економічну активність, а й через велику кількість трудових мігрантів.

6. Уряд продовжує вживати заходів щодо надання пільг із земельного податку та комерційної нерухомості, оплати оренди державного майна, утримання працівників – система обов'язкового відстрочення виплачує 2/3 заробітної плати та частково компенсує безробіття. А також підтримка малого бізнесу та самозайнятих осіб для стимулювання їхньої підприємницької діяльності.

7. У контексті монетарного та фіскального стимулювання сформулювати ефективну політику зниження інфляції та розширення дефіциту зведеного бюджету для стимулювання економічної активності.

8. Проводити балансову політику щодо зменшення темпів зростання дефіциту бюджету, зниження номінального ВВП та курсу гривні.

Тому для створення сприятливих умов для бізнесу, економічного розвитку та забезпечення стабільності основних макроекономічних показників соціально-економічного розвитку країни необхідні недискримінаційна, проста і зрозуміла система оподаткування, гнучка та адаптивна податкова політика.

2.2. Порівняльний аналіз діяльності фіскальних інституцій до і в час коронакризи

При підготовці проектів законів про державний бюджет на 2019-2020 роки та внесення змін до них, Мінфіном незавжди враховувалися обґрунтовані пропозиції ДФС, ДПС і Держмитслужби щодо обсягів очікуваних надходжень з окремих податків, зборів, митних та інших платежів з урахуванням макроекономічних показників, фіскальних умов функціонування економіки України і тенденцій розвитку світової економіки.

Для забезпечення постійного нагляду за правильністю та своєчасністю надходження до державного та місцевих бюджетів податків, зборів, платежів та інших доходів, передбаченого підпунктом 1 пункту 2 постанови КМУ від 16.02.2011 № 106 "Деякі питання ведення обліку податків, зборів, платежів та інших доходів бюджету", Мінфін доводить до контролюючих органів (в розрізі податкових та митних платежів) індикативні показники доходів державного бюджету та зміни до них.

За даними ДПС, Мінфіном доведено до ДФС на 2019 рік індикативні показники загального та спеціального фондів державного бюджету за платежами, що контролювалися податковими органами, в сумі 463,6 млрд грн, фактично надійшло 466,9 млрд грн, або 100,7 відс. доведеного показника; на січень-квітень 2020 року ДПС доведено індикативні показники у сумі 153,2 млрд грн, фактично надійшло 141,2 млрд грн, або 91,1 відс., недонадходження - 12,0 млрд гривень [33].

Таблиця 2.3

Аналіз стану виконання індикативних показників до державного бюджету за джерелами надходжень (бюджетоформуючих) податків, зборів та інших платежів, млн. грн. [33]

Найменування платежів	2019			Січень-квітень 2020		
	Індикатив	Факт	% виконання	Індикатив	Факт	% виконання
Платежі, що контролювалися податковими органами ДФС і ДПС						
Податок та збір на доходи фізичних осіб	106 155	109 954	103,6	39 450	36 625	92,8
Податок на прибуток	95 520	107 086	112,1	33 557	35 451	105,6

Дані, наведені в табл. 2.3, свідчать, що виконання у 2019 році загальної суми індикативних показників, що контролювалися податковими органами, досягнуто за рахунок суттєвого перевиконання окремих платежів, що у загальному підсумку зменшило допущені Мінфіном похибки та прорахунки в прогнозуванні надходжень доходів державного бюджету.

Так, планові показники окремих доходів державного бюджету, які контролювались у 2019 році органами ДФС і ДПС, не виконано загалом на 33,5 млрд грн, а перевиконання показників окремих доходів державного бюджету загалом становило 36,9 млрд гривень.

Зокрема, виконання планового показника надходжень частини чистого прибутку (доходу) господарських організацій, що вилучається до держбюджету, становило 233 відс. (на 20,5 млрд грн більше) внаслідок сплати платежів у червні-липні 2019 року НАК "Нафтогаз" і АТ КБ "ПриватБанк" (останнім сплачено 11,5 млрд грн, які враховано нарахуванням у декларації з податку на прибуток за 2018 рік як дивіденди, - 90 відс. суми прибутку).

З податку на прибуток підприємств виконання надходжень становило 112,1 відс. (на 11,6 млрд грн більше), що досягнуто за рахунок збільшення задекларованих до сплати та часткової сплати сум податку платниками в рахунок нарахувань IV кварталу 2019 року, зокрема НАК "Нафтогаз".

На неналежне планування Мінфіном індикативних показників також вказують фактичні находження екологічного податку, який в цілому у 2019 році виконано на 94,9 відсотка. При цьому індикативний індекс екологічних податків, які стягуються стаціонарними джерелами забруднюючих речовин, що

скидаються в атмосферне повітря (без урахування вуглекислого газу, що скидається в атмосферу), досяг 178,8%. (Фактичний дохід 2,8 млрд. грн., тоді як показник, сертифікований Мінфіном, становить 1,6 млрд. грн.), фактичний дохід екологічного податку на викиди вуглекислого газу від стаціонарних джерел забруднення в атмосферу становить 951,5 млн. грн. Цей показник доводить що Мінфін 1,5 млрд. грн. (результат 63,3 %).

У 2019 році несплачені надходження акцизного податку товари (роботи, послуги), вироблені в Україні, становили 16 млрд. грн.. (показник реалізації 81,3%).

Слід зазначити, що на виконання планових показників надходжень державного бюджету впливає переплата податків, зборів та інших платежів. Наявність системних переплат негативно вплине на доходи бюджету у майбутньому звітному періоді, оскільки платники податків мають право на залік або повернення надміру сплачених та отриманих грошових зобов'язань у порядку, встановленому податковим законодавством.

На 01.05.2020 загальна сума переплат податків, зборів, платежів становила 17,1 млрд грн, і з початку року показник збільшився на 6,6 відсотка (табл. 2.4). На початок 2018 і 2020 років переплата зменшилась на 28,9 відс., або на 6,5 млрд гривень

Таблиця 2.4

**Динаміка сум надміру сплачених грошових зобов'язань
платниками податків [33]**

Станом на					
01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.05.2018	01.05.2019	01.05.2020
22 570,0	17 529,1	16 049,8	19 311,7	16 466,9	17 112,1

Станом на 01.05.2020 найбільші суми переплат обліковувалися за податком на прибуток - 11,5 млрд. грн., або 67,2 відсотки загальної суми надміру сплачених грошових зобов'язань, ПДВ - 2,6 млрд. грн. (15,2 відсотки), неподатковими платежами - 1,6 млрд. грн. (9,6 відсотки), ПДФО - 0,5 млрд. грн., (2,9 відсотки), акцизним податком - 0,4 млрд. грн. (2,4 відсотки), рентною платою

- 0,4 млрд. грн. (2,3 відсотки), іншими податковими платежами - 0,06 млрд. грн. (0,3 відсотка).

Основними причинами утворення переплати з податку на прибуток, за даними ДПС, були сплата податку в рахунок майбутніх нарахувань та утримання податку при виплаті доходів нерезидентам, з ПДВ – подання уточнюючих розрахунків на зменшення задекларованих та сплачених податкових зобов'язань, виключення з обліку в зв'язку з оскарженням донарахованих контролюючим органом податкових зобов'язань, які були сплачені, з рентної плати за користування надрами - подання уточнюючих розрахунків на зменшення податкових зобов'язань.

За даними Державної податкової служби, через законодавчі чинники, тобто невідповідність законодавства України, а саме неузгодженістю положень Закону України від 21.09.2006 № 185 "Про управління об'єктами державної власності" в редакції до 31.12.2019 утворилася переплата неподаткових надходжень, особливо чистого прибутку (доходу) окремих господарських організацій (державних ФОП), яким визначено строк прийняття рішення про відрахування частини чистого прибутку для виплати дивідендів.

Наявність переплати платниками податків грошових зобов'язань нівелює забезпеченість виконання дохідної частини державного бюджету. Таким чином, у 2019 році надходження до національного бюджету перевищили 3,3 млрд. грн., а на початку 2020 року переплата становила 16 млрд. грн.. Це свідчить про те, що показник ефективності забезпечується Державним податковим органом (ДФС) за рахунок надходження додаткових коштів від платників податків, сплата яких перевищує нараховані грошові зобов'язання, тому існує ризик недоотримання бюджету в майбутньому.

Відповідно до положень податкового законодавства контролюючий орган забезпечує достовірність та повноту складання даних платників податків та єдиних платників, об'єктів оподаткування та бухгалтерських розрахунків щодо об'єктів оподаткування.

Протягом періоду, що досліджувався, облік платників податків і зборів здійснювався ДФС, ДПС та їх територіальними органами відповідно до Порядку

№ 462, а формування зведеної інформації з питань реєстрації та обліку платників податків згідно із Звітом про стан обліку платників, форму якого затверджено наказом ДФС від 02.07.2016 № 583 "Про затвердження форм звіту "Про стан обліку платників" та Порядку його складання".

За даними ДПС, станом на 31.12.2018 діяльність провадило понад 3,1 млн платників податків, на 31.12.2019 - понад 3,2 млн, на 01.05.2020 їх кількість збільшилась ще на 25 тисяч (табл.2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка кількості платників податків [33]

Показники		Станом на		Відхилення		Станом на		Відхилення	
		31.12.2018	31.12.2019	(+/-)		01.05.2019	01.05.2020	(+/-)	
Юридичні особи	Нові	89 468	71 606	-17 862	-20	25 183	17 408	-7 775	-30,9
	Припинили діяльність	24 302	22 835	-1 467	-6,04	8 752	5 759	-2 993	-34,2
	Діючі	1 218 199	1 274 135	55 936	4,59	1 237 114	1 287 666	50 552	4,09
ФОП	Нові	273 743	257 897	-15 846	-5,79	82 553	79 712	-2 841	-3,44
	Припинили діяльність	196 257	227 068	30 811	15,7	79 246	66 063	-13 183	-16,6
	Діючі	1 908 520	1 935 735	27 215	1,43	1 911 854	1 947 023	35 169	1,84
Разом	Нові	363 211	329 503	-33 708	-9,28	107 736	97 120	-10 616	-9,85
	Припинили діяльність	220 559	249 903	29 344	13,3	87 998	71 822	-16 176	-18,4
	Діючі	3 126 719	3 209 870	83 151	2,66	3 148 968	3 234 689	85 721	2,72

Одним із найпроблемніших аспектів податкового адміністрування в Україні є контроль за відшкодуванням ПДВ. Так, протягом 2019 року суб'єктами господарювання подано заяв про відшкодування ПДВ на 5,1 відс. (2 344 шт.) менше, ніж у 2018 році. У січні-квітні 2020 року кількість поданих заяв про відшкодування ПДВ мала незначні відхилення від аналогічного періоду 2019 року (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка кількості поданих заяв про відшкодування ПДВ [33]

Показник	2018	2019		Січень-квітень 2020
		Всього	в т.ч. січень-квітень	
Надано податкових звітів разом із заявами про відшкодування ПДВ, шт., в т. ч.:	46 007	43 663	14 297	14 368
- податкових декларацій з ПДВ	45 568	43 416	14 221	14 277
- уточнюючих розрахунків	439	247	76	91

Платники податків, що мають право на відшкодування бюджетного податку та подав заяву про повернення суми бюджетного податку, якщо контролюючим органом протягом 30 календарних днів затверджено суму застосованого бюджетного податку за результатами внутрішньої перевірки, отримає відшкодування податку після останнього дня граничного строку повернення бюджетного податку за кілька днів.

Одним із найпроблемніших аспектів податкового адміністрування в Україні є контроль за відшкодуванням ПДВ. Так, протягом 2019 року суб'єктами господарювання подано заяв про відшкодування ПДВ на 5,1 відс. (2 344 шт.) менше, ніж у 2018 році. У січні-квітні 2020 року кількість поданих заяв про відшкодування ПДВ мала незначні відхилення від аналогічного періоду 2019 року.

За інформацією Державної податкової служби, внутрішня перевірка суми ПДВ, що підлягає відшкодуванню до бюджету з 2019 та січня-квітня 2020 року, охоплює всі подані заяви на відшкодування ПДВ. За результатами 2019 та січня-квітня 2020 років 58 031 внутрішньої перевірки отримали 48 985 дозволів на відшкодування ПДВ на суму 121,3 млрд. грн., а 2 434 перевірки повідомили про зменшення бюджетного відшкодування ПДВ на 1,9 млрд. грн. та суму від'ємного значення⁴⁹ за 60 перевірками на 0,008 млрд грн (рис. 2.2).

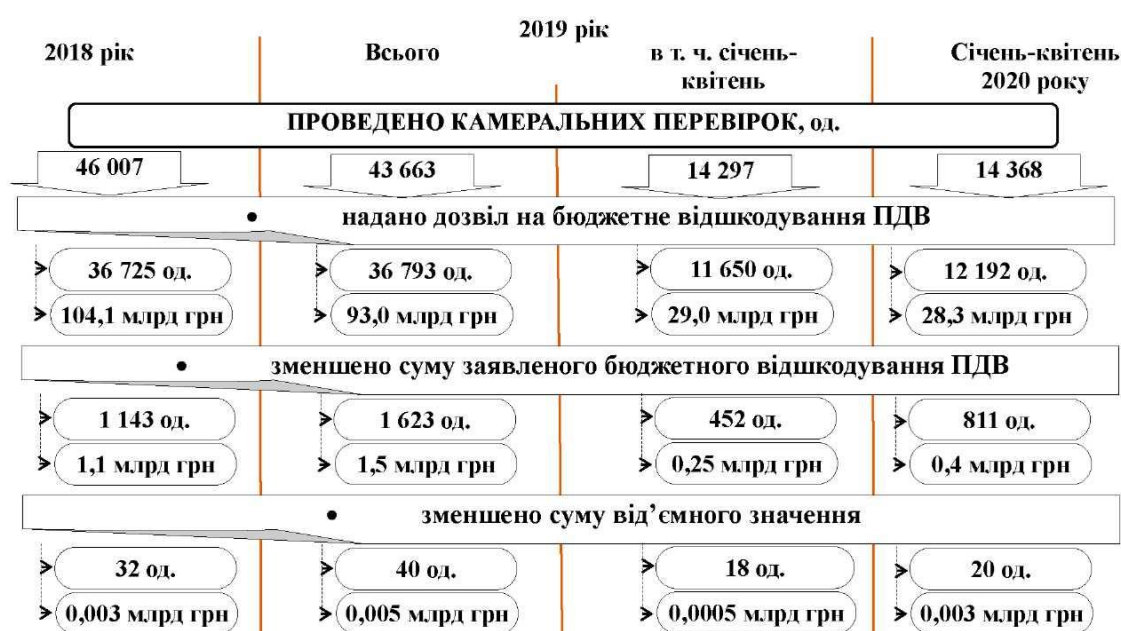

Рис. 2.2. Результати проведення камеральних перевірок заявлених до відшкодування сум ПДВ протягом 2018-2019 років та січня-квітня 2020 років [33].

Протягом 2019 року та січня-квітня 2020 року територіальними органами ДФС (ДПС) за результатами камеральних перевірок у зв'язку з порушенням платниками податків вимог податкового законодавства з питань ПДВ нараховано штрафів на суму 2,8 млрд грн (у 2019 - 1,3, у січні-квітні 2020 - 1,5 млрд грн).

Отже, у січні-квітні 2020 року покращилась результативність проведених камеральних перевірок, зокрема, сума нарахованих штрафів зросла на 18,1 відс. порівняно з річним показником 2019 року, а порівняно з аналогічним періодом 2019 року - майже в 12 разів. При незначному відхиленні кількості заяв про відшкодування ПДВ, перевірених камерально, та наданих дозволів на бюджетне відшкодування протягом січня - квітня 2019-2020 років, кількість випадків зменшення сум заявленого відшкодування ПДВ у 2020 році зросла на 79,4 відс., а сума ПДВ до відшкодування - на 0,2 млрд гривень.

За результатами проведення протягом 2019 року та січня-квітня 2020 року 6 157 документальних позапланових перевірок щодо заявленого бюджетного відшкодування надано 5 842 дозволи на бюджетне відшкодування ПДВ на суму 81,0 млрд грн, зменшено суму заявленого бюджетного відшкодування ПДВ за 1 412 перевірок на 4,0 млрд грн, зменшено суму від'ємного значення за 688 перевірок на 1,3 млрд грн (рис. 2.3).

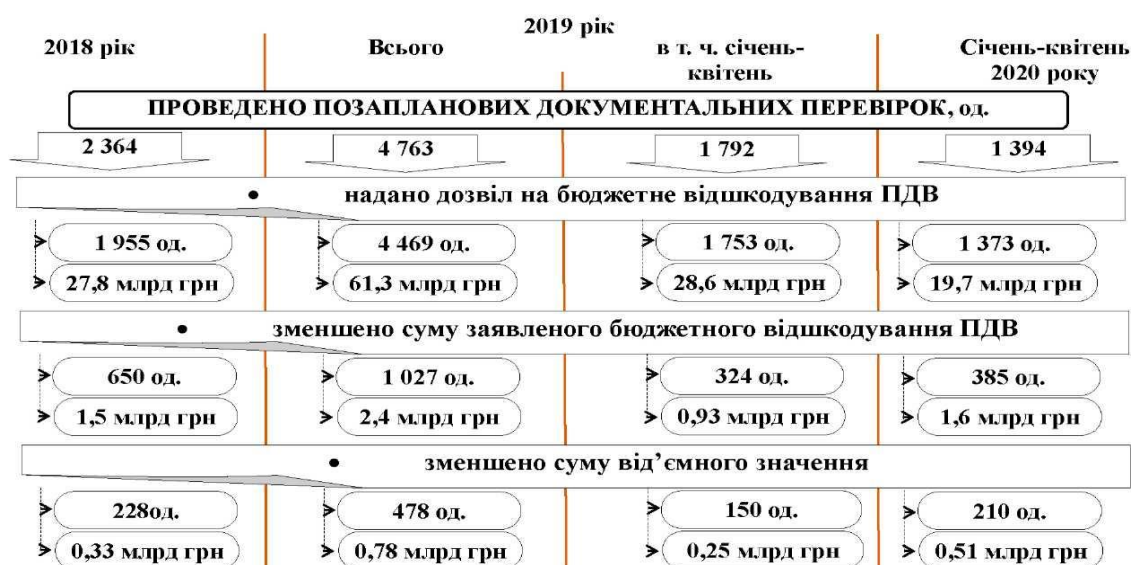

Рис. 2.3. Результати проведення позапланових документальних перевірок заявлених до відшкодування сум ПДВ протягом 2018-2019 років та січня-квітня 2020 років [33].

Протягом 2019 року та січня-квітня 2020 року територіальними органами ДФС (ДПС) за результатами позапланових документальних перевірок нараховано у зв'язку з порушенням платниками податків вимог податкового законодавства з питань ПДВ штрафів на суму 3,2 млрд грн (у 2019 році - 0,9 млрд грн, у січні-квітні 2020 року - 2,3 млрд грн). Отже, у січні - квітні 2020 року суттєво покращилась результативність документальних перевірок: сума застосованих штрафів збільшилась в 2,6 раза порівняно з річним показником 2019 року та в 7 разів - з показником аналогічного періоду 2019 року.

Отже, встановлено розбіжності між даними ДПС та даними окремих її територіальних органів щодо кількості проведених позапланових документальних перевірок заявлених до відшкодування сум ПДВ та результативності цих перевірок.

2.3. Прогнозування макроекономічних індикаторів та їх вплив на податкову політику держави

Надзвичайно важливим в процесі формування засад податкової політики держави є орієнтування на прогностичні параметри розвитку економіки і податково-фінансової сфери. Так, розрахунки показників державного бюджету на 2022 рік здійснено на основі обсягу номінального ВВП в сумі 5 368,7 млрд гривень.

За оцінкою Рахункової палати, збільшення номінального ВВП, порівняно з очікуваним у цьому році, на 11,7 відс., враховуючи прогнозовані темпи зростання реального ВВП на 3,8 відсотків і споживчих цін на 6,2 відсотків є завищеним.

У розрахунках показників бюджету на 2022 рік, як зазначено у пояснювальній записці до законопроекту, враховано макроекономічний прогноз,

схвалений постановою КМУ від 31.05.2021 № 586 «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2022 - 2024 роки» (табл.2.7).

Таблиця 2.7

Основні прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку України [40]

№ з/п	Показники	2020 рік, звіт	2021 рік, очікуване*	2022 рік, прогноз
1.	Валовий внутрішній продукт номінальний, млрд грн	4 194,9	4 808,5	5 368,7
	реальний, у відс. до попереднього року	96,0	104,1	103,8
2.	Індекс споживчих цін, грудень до грудня попереднього року, відс.	105,0	108,9	106,2
	у середньому до попереднього року, відс.	102,7	108,8	107,2
3.	Індекс цін виробників промислової продукції, грудень до грудня попереднього року, відс.	114,5	117,0	107,8
4.	Середньомісячна заробітна плата працівників номінальна, грн	11 591	13 632	15 258
	номінальна, скоригована на індекс споживчих цін, відс. до попереднього року	107,4		104,4
5.	Сальдо торговельного балансу (за методологією платіжного балансу), млн дол. США	- 2 438	- 6 244	- 8 595
6.	Експорт товарів і послуг, млн дол. США	60 652	65 983	70 286
	у відс. до попереднього року	95,4	108,8	106,5
7.	Імпорт товарів і послуг, млн дол. США	63 090	72 227	78 881
	у відс. до попереднього року	82,9	115,6	109,2
8.	Офіційний обмінний курс, грн до дол. США:			
	середній	27,0	28,0	28,6
	на кінець року	28,3	28,6	28,7

Рис. 2.4. Прогнозований обсяг реального ВВП на 2022 рік ще не досягне ВВП 2013 року [40]

Як зазначено в пояснювальній записці до законопроекту і Прогнозі економічного і соціального розвитку економіки на 2022-2024 роки Мінекономіки:

- основним рушієм у формуванні економічного зростання у 2022 році залишається внутрішній попит;

- зростанню споживання домогосподарств сприятиме збільшення реальної заробітної плати, однак темпи її приросту, за розрахунками Рахункової палати і даними Держстату, уповільняться з 12,0 відс. у січні - липні 2021 року до 4,4 відс. у 2022 році;

- кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15-70 років у 2022 році становитиме 16,45 млн осіб, що, за оцінками Рахункової палати, перевищить очікуване у 2021 році (16,36 млн осіб) лише на 90 тис. осіб, або 0,6 відс.;

- збільшення прожиткового мінімуму на кінець 2022 року до 2 589 грн, або на 8,2 відс., що, за оцінками Рахункової палати, на 2 відс. пункту перевищить зростання цін і незначно підніме споживчий попит, за обстеженням Держстату, майже чверть домогосподарств в першому кварталі 2021 року мали середньодушовий дохід у місяць нижче фактичного прожиткового мінімуму (4 140 гривні);

- споживчий попит домогосподарств значною мірою задовольнятиметься імпортом товарів і послуг, та у 2022 році збільшиться, за прогнозом Уряду, на 9,2 відс., що, за оцінками Рахункової палати, більше зростання реального ВВП у 2,4 раза, тобто фактично стимулюється розвиток економік інших країн і триватиме практика попередніх років щодо витіснення з окремих внутрішніх ринків вітчизняних підприємств-виробників унаслідок зростання імпорту (за даними Держстату, частка продажу імпортованих продовольчих і непродовольчих товарів через торгову мережу в першому півріччі 2021 року становила 46,5 відс. і перевищила показник у відповідному періоді попереднього року (44,4 відс.)).

Прогнозовані параметри доходів державного бюджету на 2022 рік у сумі 1 трлн 267,4 млрд грн, що більше, ніж визначено в законі на 2021 рік, на 160 млрд

грн, або 14,4 відс., а порівняно з очікуваними, за оцінкою Рахункової палати, у 2021 році доходами - на 87,4 млрд грн, або 7,4 відсотка [40].

Обсяги доходів, які прогноуються за основними джерелами доходів, наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Доходи Державного бюджету України на 2022 рік, млрд. грн. [40]

№ з/п	Показники	2021 рік (затверджено)	2022 рік (передбачено у законопроекті)	Відхилення	
				сума	відс.
	ВСЬОГО ДОХОДІВ	1 107	1 267	160	14,4
	з них:				
1.	Податок та збір на доходи фізичних осіб	138	161	23	16,8
2.	Податок на прибуток підприємств	112	137	25	22,8
3.	Рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення	35	41	6	16,7
4.	Акцизний податок із вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	82	84	2	3,0
5.	Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	57	70	13	22,2
6.	ПДВ із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування	140	166	26	18,6
7.	ПДВ із ввезених на митну територію України товарів	352	398	46	13,2
8.	Ввізне мито	34	36	2	6,5
9.	Частина чистого прибутку державних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до державного бюджету, та дивіденди, нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна власність	29	49	20	68,6
10.	Кошти, що перераховуються НБУ відповідно до Закону України "Про Національний банк України"	24	24	0	0,0
11.	Власні надходження бюджетних установ	39	43	4	10,6

Таким чином, доходи державного бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів) передбачені у законопроекті в сумі 1 трлн 256,6 млрд грн, або 23,4 відс. прогнозного на 2022 рік обсягу номінального ВВП, що менше на 2,0 відс. пункту показника 2020 року і на 0,9 відс. пункту показника, затвердженого й очікуваного у 2021 році.

РОЗДІЛ III

ЗАРУБІЖНІ ОРІЄНТИРИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПАРАДИГМІ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ПАНДЕМІЇ КОВІД-19

Податкова політика є важливим інструментом держави для регулювання економічних відносин, розвитку національної економіки, підприємств і організацій, добробуту людей, дотримання принципів соціальної справедливості. Розвиток і зміна форм правління завжди супроводжуються необхідністю зміни та вдосконалення податкової системи, оскільки вони є ціною, яку суспільство платить за виконання країною своїх функцій. Тому для цього в Україні прийнято Податковий кодекс. Припускається, що його положення, спрямовані на вдосконалення податкового менеджменту, досягнення компромісу між державою та підприємствами, зниження податкового тягара неплатоспроможних громадян, створення кращих умов для розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності прискорять економічний розвиток України.

Сталий соціально-економічний розвиток є вирішальним етапом у процесі перманентних змін у суспільстві та виробничій економіці, в економічній еволюції людського суспільства та природного середовища. Основні кількісні показники та показники, що характеризують економічний розвиток країни, включають: ВВП; промислове та сільськогосподарське виробництво та обсяги послуг; ціни на споживчому ринку, ціни виробників; фіскальний блок, валютні та валютні ринки; капітальні інвестиції; зовнішньоекономічна діяльність; доходи населення та борг вимога погашення та ін. Податкова політика, що характеризується вищезгаданими множинними показниками, має значний вплив на економічний розвиток країни [51, с.176].

Податкова політика відображається у формі та методі мобілізації фінансових ресурсів та їх використання відповідно до загальнодержавних завдань і потреб [52, с. 206]. Забезпечуючи перерозподіл доходів між багатими та бідними (соціально незахищені верстви населення), важливо реалізувати принципи соціальної справедливості. Це підвищує рівень життя та якість

останнього, зменшує загрозу соціального незадоволення та соціальної стабільності. Крім того, оподаткування має бути здатним підтримувати підприємницьку діяльність та створювати сприятливе фінансово-економічне середовище для інвестицій та інвестицій.

Забезпечуючи перерозподіл доходів між багатими та бідними (соціально незахищені верстви населення), важливо реалізувати принципи соціальної справедливості. Це підвищує рівень життя та якість останнього, зменшує загрозу соціального незадоволення та соціальної стабільності. Крім того, оподаткування має бути здатним підтримувати підприємницьку діяльність та створювати сприятливе фінансово-економічне середовище для інвестицій та інвестицій.

Податкова політика також свідчить про ефективність зусиль держави щодо регулювання соціально-економічних відносин та економічної діяльності [53]. Тому його зміст можна ідентифікувати як процес і є результатом використання певних засобів і методів (адміністративних, нормативних, організаційних, економічних тощо) для регулювання та вдосконалення податкової діяльності. Загалом вони спрямовані на оптимізацію оподаткування та збільшення надходжень до державного бюджету. Отримані таким чином бюджетні кошти є основою для підтримки пріоритетних напрямів і завдань (оборона, безпека, освіта, наука тощо). Забезпечити кошти для майбутнього соціально-економічного розвитку країни.

Ефективна податкова політика гарантує стабільність економічного розвитку країни, оскільки це система оподаткування, що забезпечує безперервне надходження коштів до державного бюджету, має сприяти розвитку юридичних осіб та приватних підприємців при забезпеченні потреб держави. Однак одним із способів покращити податкову політику нашої країни щодо COVID-19 є порівняння її з зарубіжними розвиненими країнами.

В умовах розвинених ринкових відносин податкова політика є одним із важливих чинників коригування національних економічних і соціальних процесів. Основне завдання формування податкової системи – оптимізувати податковий попит і зробити можливим його отримання. В Україні частка податків у структурі ВВП нижча, ніж у Японії чи Європейського Союзу, але

вища, ніж у США. На рисунку 3.1 графічно показано частку податків у структурі ВВП США, держав Європейського Союзу, Японії та України.

З рис. 3.1 можна зробити висновок, що в Україні відносно невеликий податковий тиск 27,3%, менший лише в США 26,9%, в той час у країнах ЄС податковий тиск у середньому склав 39,3%.

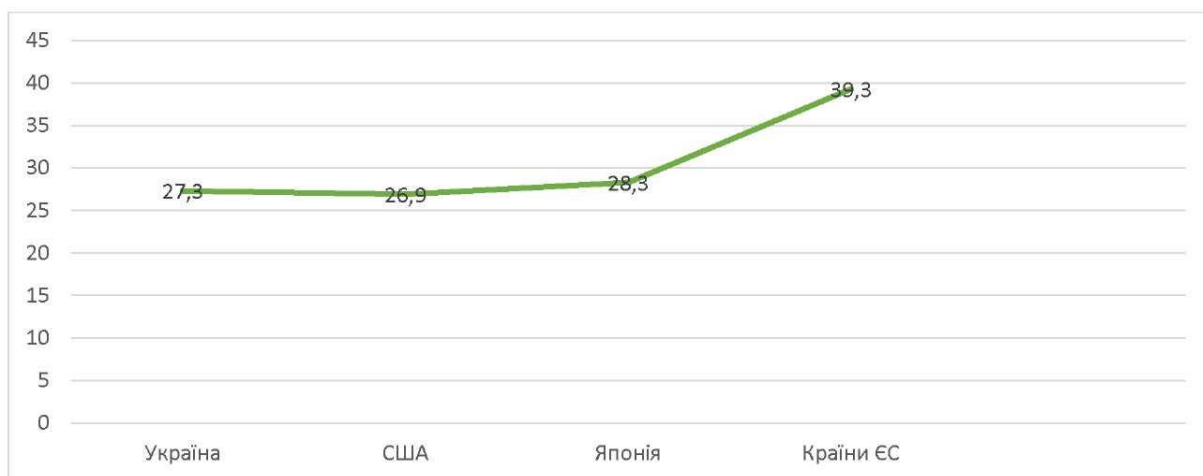

Рис. 3.1. Питома вага податків у структурі ВВП України, США, Японії, країн ЄС [58]

Існує два способи оподаткування доходів:

1) пряма шкала: розрахунок податку здійснюється незалежно від рівня доходу, він розраховується за єдиною ставкою. Шкала прямого оподаткування не враховує принцип соціальної рівності: малозабезпечені та заможні люди платять однаковий відсоток з доходу (Україна, Росія, Грузія, Болгарія);

2) прогресивна шкала має на меті збільшення ставки податку в міру зростання доходу (Франція, США, Німеччина, Великобританія, Нідерланди) [52, с. 32].

Розглянемо принципи оптимальної податкової політики країни.

- принцип простоти: мінімізувати витрати податкові платежі, спростити нарахування, скоротити час управління та бути зручним;

- принцип соціальної справедливості: податкова система повинна прагнути до вирішення соціальних проблем;

- принцип економічної ефективності: відповідний зв'язок між ставками

оподаткування та національним економічним розвитком.

Проаналізуємо кількість податків в різних країнах. В нашій країні законодавством затверджено 11 податків та зборів: (7 державних та 4 місцевих), в Японії - 55 (25 державних та 30 місцевих), в Великобританії - 8, Італії - 15, Німеччині - 16, Франції - 7, Нідерландах - 9, Португалії - 8, Іспанії - 8, податків. Тобто, робимо висновок, що в нашій країні оптимальна кількість податків порівняно з іншими країнами світу.

Проаналізуємо оподаткування в різних країнах. У моїй країні законодавством затверджено 11 податків і зборів: (7 державних і 4 місцевих), Японія - 55 (25 державних і 30 місцевих), Великобританія - 8, Італія - 15, Німеччина - 16, Франція - 7, Нідерланди - 9, Португалія - 8, Іспанія - 8, податки. Тобто ми дійшли висновку, що в порівнянні з іншими країнами наша країна має оптимальну кількість податків.

В Україні більшість доходів бюджету становлять непрямі податки, а саме податок на додану вартість та податок на споживання. Таким чином, у 2021 році податок на додану вартість становитиме 50,69% усіх бюджетних надходжень, акциз – 15,64%, податок на доходи фізичних осіб – 21,33%, податок на прибуток підприємств – 9,25%. У Європейському Союзі та Сполучених Штатах більшість бюджетних надходжень формується від прямих податків.

Проаналізуємо ставки основних податків в нашій країні та в інших країнах (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Ставки основних в Україні та інших країнах [58]

Країна	Ставка ПДВ		Ставка ПДФО		Ставка податку на прибуток		Загальний рейтинг країни, місце
	%	місце	%	місце	%	місце	
Україна	20	2	18	1	18	1	1
Німеччина	19	1	47,5	6	29,8	4	3
Іспанія	21	3	45	4	30	5	4
Італія	22	4	45,6	5	31,4	6	7
Франція	20	2	45	4	34,4	8	6
Нідерланди	21	3	52	7	25,5	3	5
Португалія	23	5	42	3	36	9	8
Бельгія	21	3	53,7	8	34	7	9
Польща	23	5	32	2	19	2	2

Загалом базові ставки податків в Україні нижчі, ніж в інших країнах. Серед проаналізованих європейських країн три основні податки в Україні мають найнижчі податкові ставки. Друге місце займає – Польща, третє – Німеччина, четверте – Іспанія, п'яте – Нідерланди. Можна дійти висновку, що порівняно з європейськими країнами наша країна має найнижчу ставку оподаткування.

Ми вважаємо, що існує декілька ефективних шляхів удосконалення податкової політики і тим самим покращення системи оподаткування [59]. Тому дуже ефективно розрізняти поточну ставку податку на прибуток відповідно до спеціалізації підприємства та сфери бізнесу, особливо шляхом зниження ставки податку для збільшення інвестиційної підтримки майбутнього розвитку. Навпаки, ставка податку на прибуток фінансових установ, що працюють у нефізичному секторі, може бути збільшена. Це дозволить усунути суттєві відмінності між ними, виходити з інтересів усієї національної економіки та розумно регулювати діяльність фінансових посередників.

На сьогоднішній день створення механізму за принципом регресивної системи оподаткування для сфер, що збільшують виробництво, має перспективу реалізації на внутрішньому та зовнішньому ринках, пов'язане з державною підтримкою та регулюванням національної економіки та соціально-економічного розвитку. У цьому випадку підприємство буде зацікавлене у відображенні оподаткованої бази в повному обсязі. Чим більше прибуток, тим нижча ставка оподаткування.

Теоретичні розробки та практичний досвід інших країн довели, що важливою складовою ефективною податковою політики та створення та функціонування відповідних систем є виховання та підвищення соціальної відповідальності платників податків [60]. Вони мають бути такими ж важливими соціальними інститутами, як податкові чи державні органи. Тому для подальшого продовження виховної роботи в школах необхідно проводити відповідне навчання. Відповідно до будь-яких духовних особливостей, соціально-культурного рівня та традицій, психологічних особливостей людина має бути чесною перед собою та суспільством у питаннях оподаткування. Це означає, що податки потрібно нараховувати та сплачувати.

З іншого боку, як показала поведінкова економіка та поведінкові фінанси, важко змусити людину робити те, що вона не хоче робити. Це включає також сплату податків, що призводить до зменшення доходів. Тут слід шукати причини уникати їх, тіньової діяльності тощо. Тому оподаткування має задовольняти як країну, так і платників податків. Навпаки, ухилятися від них повинно бути не вигідно через різноманітні штрафи, санкції, покарання та громадський осуд.

Тому для посилення ролі податкової політики у прискоренні соціально-економічного розвитку необхідно використовувати інструменти та засоби, що покликані комплексно стимулювати вітчизняне виробництво та підвищувати його ефективність та конкурентоспроможність, інноваційно-інвестиційну діяльність, споживчий попит, наприклад посилення національного оподаткування Функція нагляду.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, можна зробити такі висновки: по-перше, вітчизняна податкова політика, під час складання бюджетно-податкової системи, характерною є домінування оподаткування у доходній частині державного бюджету, по-друге, кількісне визначення цієї переваги свідчить про те, що доходи бюджету має залежність від оподаткування, з іншого боку, якісна структура податкових надходжень державного бюджету та складність звітності свідчать про повільне зростання реальних доходів підприємств і громадян [60].

Слід зазначити, що найголовнішим у нашій країні є податок на додану вартість та податок на прибуток. Вони забезпечують найбільший дохід до бюджету та формують його джерело доходів. Взагалі кажучи, така структура оподаткування є придатною для національної економіки, оскільки серед платників податків домінують фізичні та юридичні особи. Непрямі податки становлять значну частку в загальній структурі податків, але вони неухильно зменшуються.

З метою підвищення ролі податкової політики у прискоренні соціально-економічного розвитку країни необхідно і надалі спрямовувати її заходи щодо стимулювання внутрішнього виробництва, інноваційно-інвестиційної діяльності, споживчого попиту, посилення наглядово-наглядових функцій. Держава платить податки. Необхідно використовувати диференційовані ставки податку, виходячи з важливих факторів або операційних організацій.

Йдеться про спеціалізацію компаній або сфери їх діяльності, які визначені нормативно-правовими актами та потребують реєстрації в податкових органах. Це також регресивний податок для підприємств, відповідно до збільшення операційного прибутку сума податку зменшується, якщо останній сприяє загальному розвитку інновацій, і на цій основі збільшується кількість продукції чи послуг. До ряду вигідно додати поступове зниження ставки податку на додану вартість, а алгоритм певною мірою передбачає новий податковий закон.

З точки зору подолання наслідків нової коронної кризи доцільно диференційовано підходити до змісту та складу заходів кризової економічної політики у чотири етапи:

1) Період активної побутової (карантинної) епідемічної діяльності.

Основним завданням є стабілізація епідемічної ситуації та створення умов для запобігання та зменшення економічних втрат і Економічна рецесія поширилася на широкий спектр галузей;

2) вихід з карантину. Основне завдання – зняти карантинні обмеження з мінімальними економічними втратами без погіршення епідемії;

3) стабілізація та відродження економіки. Основне завдання – відновлення економіки, доходів населення та процесів соціально-економічного розвитку на попередньому рівні;

4) стійке зростання нової економіки. Головне завдання – створити умови для якісно нового зростання та протидіяти майбутнім епідемічним загрозам.

На кожному етапі заходи економічної політики уряду щодо подолання кризи мають бути зосереджені на трьох аспектах:

- підтримці людей;
- комерційна підтримка (з акцентом на малий та середній бізнес);
- макроекономічна політика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Древаль Ю.Д. До питання про сутність та зміст механізмів державного управління. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. 2014. № 1. С. 57-63.
2. Приходченко Л.Л. Забезпечення ефективності державного управління: теоретико-методологічні засади : монографія. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. 300 с.
3. Приходченко Л. Структура механізму державного управління: взаємозв'язок компонентів та фактори впливу на ефективність. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2009. № 2. С. 105-112.
4. Куспьяк Г. Класифікаційний склад та структура механізмів державного управління. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2018. Вип. 23. С. 61-75.
5. Обушна Н.І. Інституціональне обґрунтування публічного аудиту в контексті модернізації суспільних інститутів. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 3. С. 271-280.
6. Єлагін В.П. Інституціональні перетворення як основа ефективного розвитку головних ресурсних сфер держави. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. 2014. Вип. 2. С. 98-106.
7. Волковець Т.В. Сутність податкового механізму та його зв'язок з податковою політикою і податковою системою. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2013. № 2. С. 325-330.
8. Волковець Т.В. Наукові підходи до визначення складових елементів податкового механізму. *Економічний форум*. 2015. № 1. С. 193-199.
9. Шуліченко Т.В. Механізм оподаткування: теоретичні аспекти. *Економіка та держава*. 2010. № 8. С. 67-69.
10. Васильєва Н.В. Податковий механізм забезпечення місцевого економічного розвитку територій в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 16. С. 75-78.

11. Бойко О. Ефективність системи податкового адміністрування в Україні. Демократичне врядування. 2017. Вип. 20. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk20/fail/Bojko.pdf
12. Дубовик О.Ю., Любчик О.К. Розвиток податкового механізму адміністрування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 36. Ч. 2. С. 71-75.
13. Сідорська О.З., Кміть В.М. Роль податкових органів України у підвищенні ефективності податкової дисципліни та культури платників податків. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2013. № 4(1). С. 111-115.
14. Податковий кодекс України : Закон України № 2755-VI від 02.12.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/_show/2755-17#Text
15. Чинчик А.А. Податкова політика та механізм її формування і реалізації. *Інтелект XXI*. 2021. № 1. С.68-73.
16. Податкова політика держави. Ще один великий компроміс. Ірпінь: Університет ДФС України, 2018. 61 с.
17. Комплексний пакет загальнодержавних антикризових заходів подолання наслідків пандемії та створення передумов до сталого соціально-економічного зростання. Харків: Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, 2020. 65 с.
18. Лещук Г. В., Івасюк Н. Б. Податкова система України в умовах пандемії Ковід-19: сучасні реалії та прогнози. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Випуск 33. Частина 1. С.86-92.
19. Луканова В. В. Пандемія у контексті сучасних глобальних процесів: цивілізаційне підґрунтя - бінарна опозиція "людство/довкілля". *Збірник наукових праць*. 2017. Вип. 127(12). С. 229-231.
20. Practical steps for business to fight COVID-19. International Chamber of Commerce. 2020. URL: <https://iccwbo.org/publication/practical-steps-for-business-to-fight-covid-19>.

21. Шечук О.Р., Ментух Н.Ф. Податкові пільги як елемент підтримки суб'єктів господарювання в період боротьби з COVID-19: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 283-286.
22. Вахновська Н.А. Реформування податкової системи України в контексті вдосконалення податкового законодавства. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2011. Вип. 7 (2). С. 306-309.
23. Фугело П., Савіцька С. Вплив пандемії covid-19 на наповнення місцевих бюджетів. *Економічний дискурс*. 2020. Випуск 2. С. 86-94.
24. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України № 533-IX від 17 березня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/591-20#Text>
25. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» : Закон України № 553-IX від 13 квітня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/553-20#Text>
26. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України № 786-IX від 08.08.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/2464-17#Text>
27. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення окремих умов надання пільг із сплати туристичного збору та податку на нерухоме майно : Закон України № 905-IX від 17.09.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-20#Text>
28. Офіційний сайт Міністерство фінансів України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>
29. Проект Закону про Державний бюджет України на 2021 рік № 4000 від 14.09.2020 URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/_zweb2/webproc4_1?pf3511=69938
30. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України : Постанова КМУ від 15 травня 2019 р. № 555 від 29 березня 2020 р. № 253. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinm2903020etu-ministriv-ukrayini-vid-15-travnnya-2019-r-555>

31. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2021 - 2023 роки : Постанова КМУ від 29 липня 2020 р. № 671. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2020-%D0%BF#Text>
32. Інфляційний Звіт Національного банку України (квітень 2020 р.) URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q2.pdf?v=4.
33. Звіт про результати аудиту ефективності діяльності Державної фіскальної служби України, Державної податкової служби України та Державної митної служби України. К: 2020, 186 с.
34. Соколовська А. М. Податкова система держави: теорія і практика становлення. Київ: Знання-Прес, 2004. 454 с.
35. Соколовська А. М. Формування податкової політики в умовах невизначеності. *Фінанси України*. 2012. № 11. С. 44-51.
36. Соколовська А. М. Шляхи реформування податкової системи України. *Фінанси України*. 2014. № 12. С. 103-121.
37. Удосконалення управління державними фінансами та реформування податкової системи України. Київ, 2015. 444 с.
38. Швабій К. І. Вплив глобалізації на систему оподаткування та податкову політику України. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 1. С. 137-144.
39. Швабій К. І. Оподаткування доходів населення: проблеми науки та практики. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2009. 296 с.
40. Висновки за результатами експертизи проекту Закону України „Про Державний бюджет України на 2022 рік. К: 2021, 68 с.
41. Крисоватий А.І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні. Тернопіль: Карт-бланш, 2015. 371 с.
42. Мармуль Л.О., Романюк І.А. Фінансове забезпечення та податкові аспекти розвитку туристичної діяльності в Україні. *Економічний вісник університету*. 2019. Вип. 42. С. 204-210.
43. Ігнатенко М.М., Мармуль Л.О. Облік, оцінка й діагностика фінансово-економічних результатів діяльності у стратегічному менеджменті підприємств і організацій. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 6 (11). URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/11-2017-ukr>

44. Геєць В. Формування дохідної частини бюджету: підсумки, проблеми, перспективи. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_04_1_09_uk.pdf
45. Ігнатенко М.М. Формування інформаційної безпеки підприємств і організацій в умовах автоматизації обліку та фінансової звітності. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2017. № 4 (40). С. 84-88.
46. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки. *Вісник КНТЕУ*. 2016. № 5. С. 5-18.
47. Романюта Е. Моніторинг рівня податкового навантаження в Україні та країнах ЄС. *Світ фінансів*. 2017. № 2 (51). С. 128-138.
48. Marmul L.O., Ignatenko M.M., Ushakov D.S., Kuchyn S.P. Transformation of approaches to determine influence factors in the economic development models. *International Journal of Economics & Business Administration*, vol. VII, iss. 2. 2019. pp. 290-301.
49. Демченко Т.М. Податкова політика як інструмент регулювання відтворювального процесу. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 2 (32). С. 69-75.
50. Антонов О. І. Сучасні чинники та перспективні напрями розвитку національної податкової політики. *Агросвіт*. 2020. №23. С.78-85.
51. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія та практика становлення : автореф. дис. д.е.н. 2018. 488 с.
52. Карлін М.І. Фінанси країн Європейського Союзу. Київ: Знання, 2017. 639 с.
53. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI / База даних інформаційно-правової системи «ЛІГА». URL: <http://www.liga.net>
54. Гречко А.В. Перспективи реформування податкової системи України в умовах євроінтеграції. *Економіка та управління національним господарством*. 2016. № 3. С. 60-70.
55. Презентація результатів дослідження на тему: «Сприйняття українцями ситуації в сфері оподаткування України» / Український офіс міжнародного дослідницького агентства IFAK Institut. Червень, 2016 р. URL:

[http://www.ueff.org/#!Податкова-панщина-лише-20-українців-вважають-існуючі-податкисправедливими/ Cjds/575e8e470cf2d021c3fb4c96](http://www.ueff.org/#!Податкова-панщина-лише-20-українців-вважають-існуючі-податкисправедливими/Cjds/575e8e470cf2d021c3fb4c96)

56. Податки у світі: навіщо нам потрібні податки та як створити ефективну систему оподаткування? URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100016559-podatki-u-sviti-navischo-nam-potribni-podatki-ta-yak-stvoriti-efektivnu-sistemu-opodatkuvannya>

57. Гусейніков Ю. Досвід країн Євросоюзу в боротьбі з податковими злочинами. Київ, 2018. № 3. С. 45.

58. Мережко С. П., Ушолік Н. Р., Лизунова О. М. Порівняльний аналіз податкових систем зарубіжних країн та України. *Економіка та суспільство*. №25. 2021.

59. Covid-19. As the global voice of business, IOE is using this platform to support our members' efforts to protect people and business. International Organisation of Employers. URL: <https://www.ioe-emp.org/en/policy-priorities/covid-19>.

60. FedEE Viral Risk Categories. Categorisation of Jobs According to Vulnerability to COVID-19. The Federation of International Employers Your Multinational HR Alliance. URL: <https://www.fedee.com/fedee-viral-risk-jcategories>.

61. COVID-19: EU institutions and member states must support and protect businesses and workers. BUSINESS EUROPE. URL: <https://www.buinessurope.eu/publications/covid-19-eu-institutions-and-member-states-must-support-and-protect-businesses-and>.

62. Пандемія рецесії економіки, а також трохи про банкрутство. *Юридична газета online*. 2020. № 7 (13). URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/pandemiya-recesiyi-ekonomiki-a-takozh-trohi-pro-bankrutstvo.html>.

63. Кулицький С. Проблеми розвитку економіки України, обумовлені пандемією коронавірусу COVID-19 у світі, і пошук шляхів їх розв'язання. Україна: події, факти, коментарі. 2020. № 8. С. 53-63. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2020/ukr8.pdf>.

64. Ставицкий А. Экономические сценарии пандемии: как трансформироваться Украине. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2020/04/7/659085>.

65. COVID-19 и мировая экономика: спасти нельзя ликвидировать? Kreston-GCG. URL: <https://kreston-gcg.com/covid-19-i-mirovaya-ekonomika-spasti-nelzya-likvidirovat>.
66. Калмыков А. Мировой экономике грозит кризис столетия, предупредил МВФ. Но все оказалось еще хуже. BBC News. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-52642074>.
67. JPMorgan: коронавирус обойдется мировой экономике в \$5.5 трлн в ближайшие два года. ProFinanceService. URL: <http://www.profinance.ru/news/2020/04/13/bxa4-jpmorgan-koronavirus-objetsya-mirovoj-ekonomike-v-5-5-trln-v-blizhajshie-dva-goda.html>.